

BOLNIČKE KNJIŽNICE I ODRŽAVANJE ŠKOLSKE NASTAVE U ZAGREBU

HOSPITAL LIBRARIES AND CHILDREN'S HOSPITAL SCHOOLS IN ZAGREB

Lorenka Bučević-Sanvincenti
Knjižnice grada Zagreba, Matična služba
l.bucevic.sanvincenti@kgz.hr

UDK / UDC 02:61
Istraživanje / Research paper
Primljeno / Received: 3. 3. 2010.

Sažetak

U radu se razmatra kako u brizi za zdravlje djece značajnu ulogu ima bolničko liječenje djece, propisi koji to reguliraju, te pregled *Škola u bolnici* u gradu Zagrebu. Iako je prva dječja bolnica osnovana u Parizu 1802. godine, smatra se da je 20. stoljeće imenovano stoljećem djeteta jer su doneseni brojni propisi kojima se reguliraju dječja prava: *Deklaracija o pravima djeteta* 1957. godine; *Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* (1989.) koja je svojevrsni putokaz za odnos prema djeci i u kojem se ističe da *Pravo na zdravlje jedno je od temeljnih prava djeteta*; *Povelja o pravima djece* (1986.) u kojoj je definirana *Lista o pravima djeteta u bolnici* (1988.), koju je donio Europski parlament u Strasbourgu. Nakon niza promišljanja, formuliran je program *Za osmijeh djeteta u bolnici* čiji je cilj promicanje i primjena humanizacije bolničkog liječenja djece.

U Republici Hrvatskoj, u bolničkom liječenju djece pristupa se humanizaciji, naglasku na holističkom pristupu i olakšavanju odvojenosti od obitelji. Shodno tome, hospitaliziranoj djeci omogućuje se trajnost u usvajanju nastavnih sadržaja organiziranjem *Škole u bolnici*. U gradu Zagrebu sljedeće osnovne škole organiziraju nastavu u bolnicama: OŠ Izidor Kršnjavi u Klinici za dječje bolesti Zagreb, OŠ Ivana Gorana Kovačića u Kliničkom bolničkom centru Šalata i Specijalnoj bolnici za bolesti dišnog sustava djece i mladeži na Srebrnjaku, Osnovna škola Jabukovac organizira *Školu u bolnici* u Bolnici za psihijatriju djece i mladež, Osnovna škola Jordanovac organizira *Školu u bolnici* u Kliničkom bolničkom centru Zagreb na Rebru, Osnovna škola Petra Zrinskog u bolnici Sestara milosrdnica.

Svrha *Škole u bolnici* je nastavak školske nastave i učenja bez obzira na dužinu boravka u bolnici i omogućivanje što lakšega ponovnog uključivanja u matičnu školu nakon povratka iz bolnice.

Cljučne riječi: škola u bolnici, bolničke knjižnice

Summary

The paper discusses the importance of hospital treatment in the health care of children, treatment regulations, and the study *Children's Hospital Schools* in the town of Zagreb. Although the first children's hospital was established in Paris in 1802, the 20th century is marked as the century of the child, because many regulations that regulate children's rights were issued: *Declaration of the Rights of the Child* in 1957; *the UN Convention on the Rights of the Child* in 1989 – which has become a sort of a guideline for regulating the relation to children, emphasizing that *the right to health is one of the fundamental rights of the child*; in 1986 the European Parliament in Strasbourg defined the *List of the Rights of the Child in Hospital* as a part of the *UN Charter on the Rights of the Child*. After numerous considerations, the program *For a Child's Smile in Hospital* was initiated with the goal to promote and apply humanization of the hospital treatment of children.

In the Republic of Croatia hospital treatment of children is characterized by a more humane approach, with the emphasis on a holistic approach and relieving the feelings of separateness from the family. Accordingly, the hospitalized children are given the opportunity of a continual learning by organizing *Children's Hospital Schools*. In the next year, the following hospitals are organizing children's hospital schools in Zagreb: the Primary school Izidor Kršnjavi in Klaićeva Clinic for Children in Zagreb, the Primary school Ivan Goran Kovačić in the Clinical Hospital Center Šalata and in the Srebrenjak Children Hospital for Respiratory Diseases, the Primary school Jabukovac organizes the *Children's hospital school* in the University Hospital Center Rebro, the Primary school Petar Zrinski in the Sisters of Mercy University Hospital Zagreb.

The purpose of the *Children's hospital school* is the continuation of education and learning regardless of the duration of the stay in hospital and enabling the easier inclusion into the regular school after the return from the hospital.

Keywords: Children's hospital school, town of Zagreb, libraries in children's hospitals

Uvod

U svakodnevnoj brizi za zdravlje djece i mladih, značajnu ulogu ima bolničko liječenje, stoga će u ovom radu biti prikazane bolničke knjižnice i održavanje školske nastave u gradu Zagrebu, čiji podaci su prikupljeni metodološkim istraživanjem pismenim anketama i intervjuima s knjižničarima i nastavnicima koji vode knjižnice i školsku nastavu u bolnicama i mrežnih stranica pojedinih škola i bolnica. Također su pregledani brojni propisi kojima se reguliraju dječja prava, posebice oni dijelovi koje se odnose na osobe s posebnim potrebama. Svrha ovog istraživanja je postavljanje prihvatljive osnove za daljnje sustavnije stručno djelovanje u sustavu obrazovanja u posebnim uvjetima koje omogućuju bolnički uvjeti, te osiguranje da knjižnično i nastavno osoblje bude u tijeku s novostima u ovom području.

Ciljevi

Ciljevi rada jesu: dati kratki povijesni prikaz bolničkog liječenja djece, utvrditi zakonske okvire djelovanja, utvrditi načine i oblike djelovanja, utvrditi

moguće nositelje sustava “školske knjižnice u bolničkim i sličnim ustanovama”, a to su školski knjižničari, učitelji, bolničko osoblje i roditelji.

Zakonska osnova

U povijesnom pregledu bolničkog liječenja djece apostrofirat ćemo nekoliko elemenata. Prve bolnice pojavile su se početkom 19. stoljeća, pa je tako i prva dječja bolnica osnovana 1802. godine u Parizu (1). Međutim, tek je 20. stoljeće proglašeno stoljećem djeteta jer su doneseni brojni propisi kojima se reguliraju dječja prava: *Deklaracija o pravima djeteta* (1957.) (2); *Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* (1989.) (3) koja je svojevrsni putokaz za odnos prema djeci i u kojoj se ističe da *Pravo na zdravlje jedno je od temeljnih prava djeteta*; *Povelja o pravima djece* (1986.) (4) u kojoj je definirana *Lista o pravima djeteta u bolnici* (1988.) koju je donio Europski parlament u Strasbourgu. Nakon niza promišljanja, formuliran je program *Za osmijeh djeteta u bolnici* (5) čiji je cilj promicanje i primjena humanizacije bolničkog liječenja djece.

U Republici Hrvatskoj, u bolničkom liječenju djece pristupa se humanizaciji, naglasku na holističkom pristupu i olakšavanju odvojenosti od obitelji. Navodimo nekoliko zakonskih osnova iz hrvatskog i međunarodnog prava.

- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (6)

Članak 42.

- (1) *Za učenike koji zbog većih motoričkih teškoća ili kroničnih bolesti ne mogu polaziti nastavu, škola uz odobrenje Ministarstva organizira nastavu u kući, odnosno zdravstvenoj ustanovi ako se učenik nalazi na dužem liječenju te omogućava polaganje predmetnog ili razrednog ispita.*
  - (2) *Nastava iz stavka 1. ovog članka može se provoditi u obliku nastave na daljinu (virtualna nastava), korištenjem sredstava elektroničke komunikacije.*
  - (3) *Škola u okviru raspoloživih sredstava osigurava učenicima iz stavka 1. ovog članka, odgovarajuća pomagala za provođenje nastave na daljinu.*
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske (7)

Članak 40.

- (1) *Za učenike s kroničnim bolestima ili stanjima koja zahtijevaju boravak ili smještaj u zdravstvenim ustanovama organizira se osnovno školovanje redovitim ili posebnim uvjetima. Odgojno-obrazovni rad s takvim učenicom obavlja ustanova u kojoj je dijete smješteno ili najbliža osnovna škola.*
- (2) *Za učitelje koji ostvaruju odgojno-obrazovni program u zdravstvenim ustanovama potrebno je osigurati posebno stručno usavršavanje sukladno potrebama učenika s kojima učitelji rade.*

Članak 42.

Za učenike koji ne mogu duže od mjesec dana pohađati nastavu, škola koju učenik pohađa može organizirati nastavu u kući.

Za učenike koji duže vrijeme borave u zdravstvenoj ustanovi, odnosno koji su više od mjesec dana u kućnoj njezi ovaj pedagoški standard predviđa organizaciju nastave u zdravstvenoj ustanovi, odnosno učenikovom domu. Učenici koji zbog svojega zdravstvenog stanja ne mogu pratiti nastavu u školi, imaju mogućnost nastave u domu učenika, a izvode je učitelji škole u koju je učenik upisan, s manjim opsegom nastavnih sati od redovitoga programa.

- UNESCO-ov Manifest za školske knjižnice, (8) govoreći o zadaćama školske knjižnice navodi “posebne usluge i građa moraju biti osigurani za one koji nisu u mogućnosti koristiti redovite knjižnične usluge i građu”.
- Iz *Povelje o pravima djeteta u bolnici*, koju je prihvatio Europski parlament na svom zasjedanju u Strasbourgu u svibnju 1988. godine: *Djeca moraju imati mogućnost za igru, relaksaciju i učenje prilagođeno svojoj dobi i zdravstvenom stanju. Razvojna prava, prema Konvenciji UN o pravima djeteta uključuju one članke Konvencije koji osiguravaju djetetu najbolji mogući razvoj. To su primjerice: pravo na obrazovanje, pravo na igru, pravo na slobodno vrijeme, pravo na kulturne aktivnosti, pravo na informiranje, pravo na slobodu misli i izražavanje (vjere).*
- Akcija “Za osmjeh djeteta u bolnici” polazi od Konvencije UN o pravima djeteta primjenjujući Europsku povelju o djeci u bolnici. Cilj ove akcije je promicanje i primjena humanizacije bolničkog liječenja djece i naglasak je na holističkom pristupu.

Svrha Škole u bolnici

Suvremeno knjižničarstvo i informacijsko okruženje traži da se korisnicima omogući pristup građi i informacijama neposredno – u školi, učeničkim domovima i bolnicama. Bolničke knjižnice su za pacijente i bolesnike kod nas novost, razvijaju se posljednjih dvadesetak godina, te kao takve imaju specifične knjižničarske usluge i probleme. Budući da svako dijete ima pravo na obrazovanje i za vrijeme boravka u bolnici, cilj je da učenici, kroz nastavu u bolnici, dobiju vrijedno i bogato iskustvo, koje će omogućiti nastavak školovanja, te spriječiti strah od povratka u matičnu školu nakon izbivanja s nastave. *Škola u bolnici* “jedina je škola bez školskog zvona u kojoj nastavnik treba osjetiti kada je učenicima potreban odmor i kada im je pala koncentracija” (učitelj Igor Ankon, OŠ Jordano-
vac, Zagreb, učitelj u Specijalnoj bolnici za bolesti dišnog sustava djece i mladeži na Srebrnjaku u Zagrebu).

Svrha *Škole u bolnici* je da hospitaliziranoj djeci olakša odvojenost od obitelji i primarne socijalne sredine, umanjiti stres od hospitalizacije, omogući stalnost u usvajanju nastavnih sadržaja, dane u bolnici učini zanimljivijim, kraćim i sadržajnijim, omogući lakši povratak u matičnu školu nakon povratka iz bolnice, povratak djeteta u školu bez većih praznina u znanju, omogući djeci, koja su duže u bolnici, prelazak u viši razred bez dodatnog stresa od polaganja razrednih ispita ili gubitka razredne godine.

Govoreći o djeci u *Školi u bolnici*, možemo ustvrditi da doprinosi djetetovom samopouzdanju i stvaranju pozitivne slike o sebi, uz obrazovnu, dobivaju psihološku i sociopedagošku pomoć kako bi lakše prevladali traumu bolesti i hospitalizacije, školski rad je individualiziran što određuje specifičnost bolesti hospitaliziranog učenika, osjećaj da živi kao vršnjaci, da ga bolest nije zakinula u svim uobičajenim aktivnostima, kao i osjećaj nadzora nad tim dijelom života, osnažuje bolesnog učenika u preuzimanju nadzora nad bolešću i svakodnevnim životom.

Učitelji *Škole u bolnici* su bliski, topli, humani i imaju stručni pristup, nastoje umanjiti utjecaj hospitalizacije kroz brojne vidove rada nuđenjem raznovrsnih poticajnih sadržaja, usmjeravajući pozornost na djetetove emocije, kako bi se osjećali opušteno i ugodno.

Roditelji su prihvatili *Školu u bolnici* jer uviđaju važnost koliko ona pridonosi boljitku njihove djece, rado i dobro surađuju s učiteljima.

Značajke *Škole u bolnici*

Nastava se održava u prijednevnom ili češće u popodnevnim satima (14 do 17) svaki radni dan. Školski rad je individualiziran što određuje specifičnost bolesti hospitaliziranog učenika. Nastava se izvodi u skupinama, čistim i kombiniranim odjeljenjima u učionici i individualno u bolesničkim sobama. Svakom učeniku pristupa se individualno, prilagođujući se njegovom opsegu usvojenog školskog gradiva i uvažavanjem njegovog interesa i mogućnosti u svladavanju novih sadržaja. Učenici se ispituju u bolnici u sklopu redovitog nastavnog postupka, čime se izbjegava dodatni stres kod djece. Zajedno s učenicima obilježavaju se prigodni dani i blagdani. Uz učenje, igru, smijeh i simpatije svi zaposlenici trude se boravak djece u bolnici učiniti ugodnijim, opuštenijim i zanimljivijim.

Jedino u Republici Hrvatskoj i u susjednoj Sloveniji, učitelji *Škole u bolnici* su zaposlenici učitelji iz najbližih osnovnih škola. U ostalim europskim državama, oni su zaposlenici pripadajućih bolnica, većinom defektolozi i bolnički pedagozi, ali ne u ulozi učitelja, nego kao instruktori. Djeca nužno polažu razredne ispite u svojim matičnim školama ili ih učitelji iz matičnih škola dolaze ispitivati u bolnicu.

U gradu Zagrebu ustrojene su *Škole u bolnici*, koje vode djelatnici sljedećih škola: OŠ Izidora Kršnjavoga (9), OŠ Ivana Gorana Kovačića (10), OŠ Jabukovac (11), OŠ Jordanovac (12) i OŠ Petra Zrinskoga (13). Razmotrit ćemo djelovanje svake od njih.

OŠ Izidora Kršnjavoga održava u Klinici za dječje bolesti Zagreb (14) od 26. siječnja 2004. *Školu u bolnici*. Ovo je prva cjelovita i najveća *Škola u bolnici* po broju učenika: 1.500-2.000 učenika godišnje jer je jedina specijalizirana za djecu u RH. Nastava je organizirana po svim odjelima od 1. do 8. razreda, u malim skupinama u kombiniranim odjeljenjima ili individualno u 8 bolničkih odjela. Rad je individualiziran, određen specifičnošću bolesti i stanjem učenika. Broj djece osnovnoškolskog uzrasta mijenja se od dana do dana, što pridonosi složenosti nastavnog rada.

Na mrežnoj stranici ove škole nalazi se izvrsna poveznica pod nazivom “Zašto *Škola u bolnici*”, koja predstavlja popis najčešće postavljanih pitanja i njihovih odgovora za roditelje. Tu se mogu dobiti odgovori na pitanja koliko dugo dijete mora biti hospitalizirano da bi sudjelovalo u nastavi (nije važna duljina trajanja hospitalizacije), može li birati nastavu samo onih predmeta koje dijete želi (može), hoće li biti ocijenjeno nakon dužeg boravka (hoće), hoće li matična škola priznati ocjene (hoće), jesu li zastupljeni svi predmeti (jesu, osim tjelesne i zdravstvene kulture i tehničke kulture), je li potrebno donijeti udžbenike i bilježnice u bolnicu (po izboru, ali ukoliko je dijete duže u bolnici bilo bi poželjno da ima svoje udžbenike i bilježnice kako bi nastavio učiti prema planu i programu), mora li dijete biti uključeno u nastavni proces svaki dan (ne mora), postoje li i drugi sadržaji osim nastave u sklopu rada *Škole u bolnici* (postoje, jednom mjesečno organizira se dolazak Dječjeg kazališta Dubrava s kvalitetnim predstavama; uz to, prigodno se obilježavaju svi važniji blagdani i praznici). Anketa provedena u proljeće 2009. godine o stanju područne škole pokazala je da se ukupan broj učenika mijenja i mjesečno ih je oko 200; način funkcioniranja je takav da dvoje nastavnika dostavljaju i vraćaju knjige za slobodno čitanje i po jedan primjerak naslova periodike. “Ovaj projekt, osim humanizacije boravka djece u bolnici, društveno je koristan čin. To je suvremeni zahtjev u svim bolnicama u svijetu kako bi djeca prebrodila nedostatak na prihvatljiv način”, rekla je Milka Valpotić, glavna sestra. Klinika za dječje bolesti Zagreb uključena je u akciju *Za osmjeh djeteta u bolnici* koja polazi od Konvencije UN o pravima djeteta primjenjujući Europsku povelju o djeci u bolnici.

OŠ Ivana Gorana Kovačića organizira *Školu u bolnici* u dvije zdravstvene ustanove: u Kliničkom bolničkom centru Šalata (15) i Specijalnoj bolnici za bolesti dišnog sustava djece i mladeži na Srebrnjaku (16).

U Kliničkom bolničkom centru Šalata održava se nastava od 1990. na Hematološko-onkološkom odjelu, a od 1997. nastava se počinje održavati i na Reumatološko-kardiološkom odjelu. U *Školi u bolnici* radi osam učitelja i psihologinja. Radi se uz bolnički krevet. Ondje mnogi učenici nauče prva slova i brojke, svladaju razlomke i padeže, upoznaju kemijske elemente i na kraju se uspješno vrate u svoj razred među prijatelje. Školske knjižnice nemaju.

U Specijalnoj bolnici za bolesti dišnog sustava djece i mladeži na Srebrnjaku, od 2002. godine nastava se održava u popodnevnim satima (14 do 17) svaki radni dan. Nju mogu pohađati učenici osnovne i srednje škole, a na raspolaganju su tri predavaonice. Prosječno školu pohađa petnaestak učenika, uglavnom dječaka. Škola ima tri kombinirana razredna odjela (jedan za razrednu i dva za predmetnu nastavu). Nastava se odvija po normativima i standardima propisanim Zakonom o školstvu, redovitom planu i programu, a ocjene se “dijele” svakih 15 dana.

Osnovna škola Jabukovac organizira *Školu u bolnici* u Bolnici za psihijatriju djece i mladež, za djecu (17) koja dolaze u bolnicu u 2 razreda: od 1 – 4 i 5 – 8 razreda za 10 do 30 učenika; djeca donose svoje udžbenike za praćenje nastave. Školska knjižnica ne posuđuje djeci knjige ni periodiku, nego im učiteljice čitaju knjige koje donose sa sobom. Često se projiciraju filmovi iz fonda školske knjižnice.

Osnovna škola Jordanovac organizira *Školu u bolnici* u Kliničkom bolničkom centru Zagreb, na Rebru (18) gdje djeluje škola na Klinici za pedijatriju i Zavodu za dječju kirurgiju i urologiju Klinike za kirurgiju. Među prvima su uveli projekt *Škola u bolnici*, provode redoviti program osnovne škole, kao i druge aktivnosti usmjerene k olakšavanju prilagodbe djeteta na bolest i boravak u bolnici. *Škola u bolnici* namijenjena je i djeci koja zahtijevaju dugotrajan boravak u bolnici, kao i onoj koja se zadržavaju kratko nakon operacije. Na raspolaganju je i mala knjižnica s lektinom za osnovnu školu, koju ne vodi škola, nego su knjige pristigle poklonima.

Osnovna škola Petra Zrinskog započela je Projekt *Škola u pidžami* 15. siječnja 2007. godine u Bolnici Sestara milosrdnica (19); otvorena su dva bolnička odjeljenja: jedan kombinirani odjel razredne nastave i jedan predmetne nastave. Nema knjižnice. Prvu godinu rada školska knjižničarka je jednom tjedno po 3 sata čitala djeci priče s tematikom s mnogo smijeha i zabave, djeca su ilustrirala nakon pročitane priče i priređivala izložbu.

U Kliničkoj bolnici Dubrava (20) djeluje javna knjižnica otvorena bolesnicima i djelatnicima bolnice i posebno stručna knjižnica. Imala je fond od 3.000 knjiga beletristike namijenjene pacijentima i bolesnicima, a budući da se posebno nitko ne bavi ovim fondom i ne zaštićuje ga, danas se ne zna koji je točan fond. Prevladavaju kriminalistički i ljubavni romani, slikovnice, dječje knjige. Stručnu literaturu ne posuđuju pacijentima (21).

Zaključak

Ovo snimanje stanja je tek uvod u osmišljavanje promjena koje treba uvesti u *Školu u bolnici*. Stvarnost je pokazala poraznu činjenicu da su školske knjižnice u sustavu školstva na margini interesa. Da bismo još bolje afirmirali knjižničarstvo kao struku, treba osvijestiti važnost i značaj dostupnosti informacija, što nam omogućuje upravo knjižnica. Treba se usmjeriti na stanje knjižnične građe, stručnu osposobljenost knjižničnog osoblja, prostor, opremu, računalnu opremljenost te odgojno-obrazovnu, kulturnu i javnu djelatnost.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi izdalo je "*Brzi vodič kroz prava pacijenata*" (21) u kojem piše "...Problem razumijevanja smisla i sadržaja prava pacijenata u RH nije razriješen samim postojanjem zakonskih okvira, već on za-dire u prepoznavanja ljudskih prava općenito te je izravno povezan s društvenim odnosima, civilizacijskim i kulturološkim dosezima".

LITERATURA

1. Povijesni pregled bolničkog liječenja djece. Dostupno na: www.dnd.hr
2. Deklaracija o pravima djeteta. Dostupno na: www.amnesty.hr/stranica.php?sifra_str=konv_djeca
3. Konvencija o pravima djeteta. Dostupno na: www.mobms.hr/media/9517/konvencija

4. Povelja o pravima djeteta u bolnici. Dostupno na: www.cirp.org/library/ethics/alder-son
5. Akcija "Za osmjeh djeteta u bolnici". Dostupno na: www.savez-dnd.hr/step.jsp?page=6253
6. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Dostupno na: www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2008/2789.htm
7. Državni pedagoški standard osnovnoškolskoga sustava RH. Dostupno na: www.narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/339618.html
8. UNESCO-ov Manifest za školske knjižnice. Dostupno na: www.dzs.ffzg.hr/text/unesca-pdf
9. Osnovna škola Izidor Kršnjavi, Zagreb. Dostupno na: www.os-krsnjavi-zg-skole.hr/bolnica
10. Osnovna škola Ivan Goran Kovačić, Zagreb. Dostupno na: www.os-igkovacic-zg.skole.hr
11. Osnovna škola Jabukovac, Zagreb. Dostupno na: www.os-jabukovac-zg.skole.hr
12. Osnovna škola Jordanovac, Zagreb. Dostupno na: www.os-jordanovac-zg.skole.hr
13. Osnovna škola Petra Zrinskog, Zagreb. Dostupno na: www.os-petra-zrinskog-zg.skole.hr
14. Klinika za dječje bolesti Zagreb, Zagreb. Dostupno na: www.kdb.hr
15. Klinički bolnički centar Šalata, Zagreb. Dostupno na: www.kbc-zagreb.hr
16. Specijalna bolnica za bolesti dišnog sustava djece i mladeži, Zagreb. Dostupno na: www.bolnica-srebrnjak.hr
17. Bolnica za psihijatriju djece i mladeži, Zagreb. Dostupno na: www.zagreb.hr/default.aspx?id=1761
18. Klinički bolnički centar Zagreb, Rebro, Zagreb. Dostupno na: www.kbc-zagreb.hr
19. Bolnica Sestara milosrdnica, Zagreb. Dostupno na: www.kbsm.hr
20. Klinička bolnica Dubrava, Zagreb. Dostupno na: www.kbd.hr
21. Brzi vodič kroz prava pacijenata. Dostupno na: www.pravapacijenata.hr/druga.asp?ID=13&naj_id=16